

YUMURTALIK MOZAIĞI

Nurettin ÖZTÜRK

Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Arkeoloji Bölümü

nuret38@yahoo.com

Oya ASLAN

Adana Müze Müdürü

oyarsln@hotmail.com

Öz

Kilikia ve Pamphlia Bölgesinde kentsel proje kapsamında, Iısu Baraj inşaatı çalışmalarında ve kaçak kazılara müdahale eden müze müdürlüklerin bilimsel kazıya dönüştürdükleri çalışmalar 1990'lı ve 2000'li yıllarda hız kazanır. Devamında bölgenin mozaik zenginliği de ortaya çıkartılır. 2013 Şubat sonu Mart başı içinde yol çalışması sırasında tahribata uğrayan ve Adana Arkeoloji Müzesi tarafından müdahale edilen Yumurtalık kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Ortaya çıkarılan mozaikte pano bordürlerinde geometrik desenlerle çevrili ve figürlü anlatımda mitolojik yaratıklardan olan hippokampos üzerinde eros figürleri oltayla balık avlarken tasarlanmıştır. Erken Bizans sanatı içinde değerlendirme kapsamına aldığımız pano içindeki mozaığın sorumluluk ve mimari dizilişi hakkında bilgi noksanlığı çekmekteyiz. Bu kurtarma kazısı ne yazık ki sonuçlandırılmadan alanın üzeri kapatılmıştır. Ancak 2014 yılı Şubat ayından itibaren kazılar yeniden başlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yumurtalık, Eros, Hippokampos, Barbun, Lagos, Levrek.

The Mosaic of Yumurtalık

Abstract

The works in the region of Kilikia and Pamphlia within the scope of regional project by managements of the museum that interfered the illegal excavations, transformed into the scientific excavation started in 1990s and 2000s. Later on, the mosaic richness of the region has been

revealed. Yumurtalık excavation that was destroyed by the roadwork at the end of February and in the beginning of March, 2013 was interfered by Archeological Museum of Adana. Eros figures were designed in mosaic, on boards and on Hippocampus that was one of the mythological creatures in the figured narration that were revealed while trawling. We do not have relevant information about the responsibility and architectural arrangement of mosaic that we took into scope of evaluation within the art of Early Byzantine. Unfortunately, the field was closed before this relief excavation was resulted. However, since February 2014, it has restarted excavations.

Keywords: Yumurtalık, Eros, Hippocampus, Mullus, Grouper, Bass.

Aigeai Antik Kenti Kilikia Pedias olarak isimlendirilen bölge içerisinde yer alır. Yumurtalık İlçesi sınırlarında yer alan kent Adana'ya 82 km. Ceyhan'a ise 35 km. mesafededir. Yüzölçümü 501 km.'dir. Kilikia ovasındaki metropoller gibi gelişmişliği olan Adana-Tarsus ve Mopsuestia (Misis) ilk bakışta coğrafi ve ulaşım politikası yönünden nehir geçişlerine ve yol kavşaklarına önemli bağlantıları bulunduğuundan Pedias'ın diğer şehirlerinde güç olarak bir anlam taşıyordu. Ancak Kilikia'nın bu kentlerinin gölgesinde kalmış Aigeai ise Kozan Boğazında konumlanmıştır (Budde, 1972: 63).

Aigeai Orta Çağ'da çok ünlü olmasına rağmen, günümüzde bir tatil beldesin olarak tanınmakta mimari kalıntılara rağmen tarihi, topoğrafyası ve sanatı hakkında çok az şey bilinmektedir (Budde, 1972: 63-64).

Strabon, Aigeai Kentinden bir liman ve köy olarak bahsetmektedir. Aigeai, Helen dilinde Aigeai halkı demektir. Bu kelimenin Helen dilinde keçi anlamına gelen Aigos sözcüğünden türemediği ve dolayısıyla kentin adının tam olarak anlamının bilinmediği iddia edilir (Umar, 2000: 140).

Yunanlıların Aigeai, Romalılar ise Aegeae olarak değiştirdikleri kentin adı Orta Çağ'da Ajazzo ve Lajazzo olarak anılmıştır (Budde, 1972: 64).

Haçlı Seferleri zamanında 13. ve 14. yüzyılda şehir, Kilikia'nın ticaret limanıydı. Bu pazarı kapmak için Tarsus'la yarışıyorlardı. 1347 yılında Aigeai, Mısırlılar tarafından fethedildi ve 16.yüzyılın başlarında Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğunun sınırları içerisine

alındı. Kent bu tarihten itibaren düşüşe geçti, 19. yüzyılda fakir ve terk edilmişti (Budde, 1972: 65).

Bu yerin merkezinde limanda geçmişin anıtsal delilleri tamamen olmasa da yer yer ayakta kalmıştır. Kentte 1323 yılında kapsamlı bir restore gerçekleştirilmiştir. Roma ve Bizans dönemine ait alanda kazı yapılmadığı için çok az şey görülebiliyor. Kazı yapılmadan çok sayıda kırık ve dağınık parçalara ya da insitu buluntulara göre bu antik yerleşim yeri, yükselen tepe üzerinden liman bölgesinin yukarısına taşınmış olmalı. Bu genişletilmiş alan korunsaydı ya da o zaman kazılar başlatılsaydı, mimari kalıntıların ne olabileceğini anlamak mümkün olacaktı (Budde, 1972: 65-66).

Basılmış madeni sikkeler Aigeai'nin en çok MÖ 2. yüzyıla kadar uzandığını kanıtıyor. Bir başka iddiaya göre Seleukoslar, Kilikya'ya egemen olunca yeni kentler kurmuşlardı ve onlardan biri de Aigeaiydi (Topdal, 2007: 30). Kent İssos Körfezinin sahilini korumak amacıyla kurulan bir askeri kolonizasyondur (Jones, 1937: 197). Kent Kilikya'nın da Roma Eyaleti yapılmasıyla vergiye tabi tutuldu. Romalılar döneminde özgür kalan Aigeai, limanlarını ve tersanelerini geliştirdi. Bu şehrin dönemi MÖ 47 sonbaharında başlıyor (Magie, 1950: 275).

Kentin, Anazarbus ve Tarsus'la sürekli bir rekabet içinde olduğu okunabiliyor. Hadrian ve Septimius Severus'un kentte yaptıkları yardımları anmak için bu şehir onların isimlerinin yanı sıra taktıkları lakaplarla ödüllendirilmiştir. O dönemde Severuslar Hanedanlığından Marcus Oplelius Macrinus imparatorluk sikkelerinde, fener kulesiyle gemiler ve Aigeai'nin konumu resmediliyordu. Aigeaililerin, tanrılara tapınımı hakkındaki bilgileri bu sikkelerden öğreniyoruz. MÖ 47'deki sikkeler üzerinde ön yüzünde şehir tanrıçasının başında kent surlarını temsil eden tacı ile veriliyor (Budde, 1972: 66-67). Tanrılardan, Herakles- Dionysos-Demeter ve Athena'ya saygı gösteriliyor, Asklepios ise Hygieia ve Telaphorola birlikte diğer tanrılardan daha çok öne çıkarılmıştır (Budde, 1972: 66-67).

Ele geçen ve çevreden toplanan mimari ve iri boyutlu seramik pitoslar önce bir okul bahçesinde daha sonrada kaymakamlığın bahçesinde sergilenmektedir. Üzücü olan survey sonrasında gördüğümüz 1970 ve 1980'lerin başlarındaki yapılaşmada duvar içlerinde kullanılan mimari parçalardır.

Taş ve duvar kelimesi Aigeai’de anlamsız kalmamıştır. Kent antik çağda taş oymacılığı sanatında dünyaca ünlüydü. Becerikli gem (taş) yontucusu oradan geliyordu ki buna İmsikketor Augustus anlamlı görevler vermiştir. Yüksek kalitedeki taş işçiliğinin sonucu olarak Aigeai’deki mozaiklerin kalitelerinde de yavaş yavaş ortaya çıkıyor.

Hippokampos

Hippokampos gövdesinin yarısı at, yarısı balıktan oluşan kanatlı veya kanatsız tasvir edilen bir deniz yaratığıdır. Grek mitolojisinde kendine özgü herhangi bir doğuş efsanesi yoktur. Diğer deniz yaratıkları ile birlikte Poseidon’a hizmet eder. Antik kaynaklar bu yaratıklardan isimleri ile bahsetmez. Homeros onlardan tunç ayaklı atlar olarak söz eder (Homeros, İlyada XIII: 20-30);

*“Ünlü bir evi vardı, Aigaie’ya da devrin birinde
Tekmil altındaki bu ev pırl pırl
Hiç eskimedi, yok olmadı,
Orda tunç ayaklı atlar koştı arabasına,
Altın yelesi uçan atlardı bunlar,
Kendi bedenini de kapladı altınla,
Usta işlenmiş altın kamçısını aldı eline,
Bindi arabasına sürdü dalgaların üstüne,
Altında deniz canavarları, sevindiler, hopladılar,
Yanmışlardı efendileri çıktılar mağaralardan,
Mutlu deniz yol verdi, geç dedi Poseidona,
Atlarda uçtular rüzgâr gibi.*

Kökeni ve İşlevi

Köken olarak at ve balık kuyruğundan oluşan bir gövdeye sahip yaratığa doğu sanatlarında rastlanmaz. Ancak balık insan kaynaşmasından oluşan yaratıklar, Mezopotamya sanatında Yeni Asur ve Yeni Babil Döneminde tapınak ve sarayların girişlerinde heykel veya kabartma olarak koruyucu büyü oluşturması için konulmuş figürlerdir (Black-Green, 2003: 82-83). Grek Sanatı içinde görülen triton ve benzeri deniz adamları için ilk örnek oluşturan bu figür Asur Sanatında “kukullu” (balık adam) olarak tanımlanmaktadır. Olasılıkla Hippokampos da Triton figüründen

esinlenilerek geliştirilmiş olmalıdır. Ancak triton için geliştirilen mitoloji, Hippokampos ve benzeri yaratıklar için geliştirilmemiştir. Hippokampos, triton gibi yer yer tanrıların yanında hiçbir zaman yer almamış, sadece binek hayvanı olarak bir işlev üstlenmiştir. Özellikle Poseidon, Nereidler, Nereus ve Erosların binek hayvanı olarak görülmektedir. Hippokamposun yakın benzeri, Pegasos da Zeus'a hizmet etmiştir.

Hippokampos, Triton ve Skylla gibi içinde insan bulunan yaratıklar zaman zaman tanrılara eş tutulup beraber işlenirken içinde insan unsuru olmayan yaratıklar tanrıların veya kahramanların kullandıkları birer araçtan öteye gitmemişlerdir. Böylece Hippokampos gibi yaratıklar insanlar ile tanrılar arasında bir köprü görevi görmüş olmalıdır (Temur, 2009: 75).

Hippokampos ve Eros

Yumurtalık Belediyesi, sahil yolu yürüme bandını genişlettiği sırada yağmurun da yardımıyla 2010 yılında bir grup mozaik açığa çıkmıştır. Her ne kadar yol durdurulmuş olsa da mozağin mevcut alanının % 30' u zarar görmüştür. 2 yıl sonra yeniden yol çalışması sırasında gündeme gelmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile ivedi olarak 12.02.2013 de Adana Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü başkanlığında başlatılan kurtarma kazısı 01.03.2013 tarihinde sonlandırılmıştır.

14 m. x 3.80 m. genişlikte ve 3.40 m. yükseklikte bir alan açılmış ve tamamen temizlenmiştir. Çalışma alanı içinde 4 ana bölüm ortaya çıkartılmış olup, bunlardan doğudaki 3 bölümün taban mozaiklerine ulaşılmıştır. Batıdaki 1 numaralı bölümün batı kenarı boyunca uzanan batı duvarı kuzey güney doğrultusunda 3.45 m. uzunluğunda ve 0.90 m. genişliğindedir. İki evreli olduğu anlaşılan duvarın daha alt katta bulunan ortalama 1.20 m. yükseklikte moloz taşlardan yapılmış ve yaklaşık 1.50 m.'lik bölümü üzerinde yangın izi bulunmaktadır. Üstteki duvar ise alttakinden 0.28 m. dışarıdan başlayarak ortalama 0.45 m. yükseklikte inşa edilmiş ve erken dönemlerden kalma düzgün blok taşların ikinci kullanımıyla oluşturulmuştur. Üstteki bu duvarın bazı bölümleri molozlarla desteklenmiş, oldukça niteliksiz yapıldığı ve içinden 0.18 m. bir künk geçirildiği tespit edilmiştir. En üstteki üç evre niteliksiz duvardan geriye ise 0.37 m. yükseklikte ve 1.20 m. uzunluğunda 0.30 m. genişlikte duvar parçası kalmıştır. 1 nolu bölümün

kuzey duvarı 0.90 m. genişlikte ve 1.33 m. yükseklikteki bölümü blok ve moloz karışımı bir örgüyle yapılmış ve bu duvarın yanına 1.77 m. uzunluktaki bir eklenti duvar ilave edilmiştir. Orta bölümdeki bu eklenti bölümün içinde 0.89 m. genişlikte 0.97 m. yükseklikte ve 0.39 m. derinlikte bir niş açılmıştır. Nişin 0.35 m. doğusundan bir başka eklenti duvar geçmektedir. Nişli duvarın doğusundan geçen bu eklenti duvar tahribata uğradığından 1.50 m. uzunlukta kesilmektedir. Kuzey duvarın alt bölümünde toplam 3 evre saptanmıştır. Kuzey duvarın üst bölümünde bulunan duvar 0.25 m. içeri alınarak 0.88 m. yükseklikte sonlanmıştır. Duvarın hem moloz örgü dokusu ve hem de kot itibari ile alttaki 3 evreden de geç olduğu anlaşılmaktadır. Toplam 4 evreli kuzey duvarı niteliksiz örgü dokusunun yanı sıra üstten gelen yamaç toprağının baskısına dayanamamaya yer yer şişip öne doğru eğilmiştir. Bu öne eğilmenin baskısını önlemek amacıyla da geç dönemlerde 1.05 m. genişlikte 1.17 m. yükseklikte ve 0.36 m. derinlikte harçlı bir destek yapıldığı anlaşılmıştır.

Bu harçlı destek duvarı kuzey duvarının çevresi ya da eklentisi olarak tespit edilmiş olup en geç ve en niteliksiz duvardır. Bu ağır ve harçlı moloz niteliksiz destek duvarının alt bölümünü yumuşak toprak üzerinde durduğu ve kuzey duvarının eklenti olduğundan yapıyı daha da öne doğru eğeceği ve yamaç tapınağının da baskısıyla zamanla yapının yıkılmasına neden olacağı anlaşılmıştır. Ayrıca mekanın orta çıkışında yer alan nişin önüne sonradan eklenerek nişin önünü kapatmasından dolayı belgelenecek kaldırılmış ve niş açığa çıkartılmıştır.

Ortasında mozaik döşeme bulunan 2. bölümün batı duvarı 0.62 m. ve 0.45 m. genişlikle birbirine bitişik iki duvardan yapılmıştır. Mozaik döşemenin doğu kenarının sınırlayan duvar 2.80 m. uzunlukta ve 0.48 m. genişliktedir. Mozaik taban döşemesini çevreleyen duvarlar düzgün kesilmiş dörtgen blok taşlardan örme olup, diğer duvarlara göre çok daha kalitelidir. Mozaik döşeme ile mozaikli döşemi sınırlayan duvarların arası çok iyi şekilde temizlenmiş ve netice olarak bu mozaik döşemenin bu mekan için yapıldığı ve mekanla mozaığın çağdaş olduğu anlaşılmıştır.

Küçük kesme taşlardan kaliteli işçilikte yapılmış olan mozaik döşemde perspektif görünüş ve renkli taş işçiliği kullanılmıştır. Mozaik taşların küçüklüğü, sıklığı, düzgün kesimleri, kaliteli derz aralıkları boya kalitesi ve kenar köşelerde duvar blokları ile planlanmış tam oturan köşe

geçişleri ile oldukça kaliteli bir işçilikte ve teknikte yapıldığı anlaşılmıştır. Üzerinde bulunan konulu anlatımlar dönemin inanç ve kültürleri ile kentin liman ve denizcilik yönünü vurgulamaktadır.

Tanım

Bu alanda kapsamlı kazı yapılmadığı için kazılan sadece mozaikli tabanın genel planı hakkında bilgi sahibi olmamız zayıf bir ihtimaldir. Mozaikli alanın nasıl bir mekanı oluşturduğu konusunda yeterli verilerin bulunmaması, ayrıca yol açma sırasında ortadan kalkan mozaiklerin devamının doğu yönüne doğru açılmayan alana devam etmesi, kompleks bir yapıyla ya da sıralı yapılarla karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Kazılan alan göz önüne alınarak mekanı adlandırma konusunda düşüncelerimiz tahminden öteye gitmemektedir. İnsitu durumda ele geçen tavan ve taban tuğlaları kandil parçaları ile duvar kalıntıları geç antik çağ izlerini yansıtıyor. Elenen topraktan ele geçen bazı seramik parçalarının Geç Bizans Dönemine ait olması alanın sürekliliğini göstermektedir. Ancak mozaiklerin yapım tarihi ise tessera ların dizilişi figürlerin stil ve kompozisyonu bakımından uzun süreçli olmadığını sadece ilerleyen yıllarda onarım geçirdiği düşünülebilir. Panoda yer alan bordür içinde geometrik motiflerin mimari örneklerine de erken dönemler rastlamak mümkündür. Erken Hıristiyanlık Döneminde olgunlaşan bu geometrik öğeler Kilikia Bölgesindeki mozaiklerde, pano çevreleyen ve ayırt edici kuşaklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

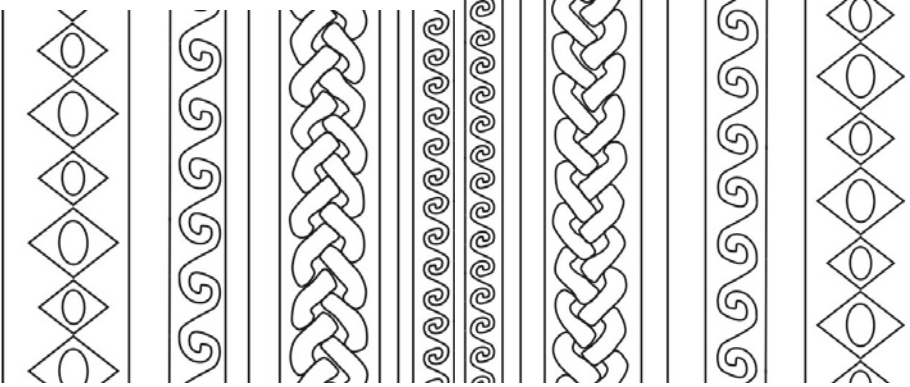
Antik sanatta dekoratif olarak kullanılan mozaikler Hıristiyanlıkta da devam etmiştir. Ancak bu sefer kutsal tasvirler tabanda değil, duvar ve tonozlar üzerinde kullanılmıştır. Taban döşemesindeki konular Yunan mitolojisinden seçilmiştir (Kızıl-Özyurt, 2009: 28).

Mozaik taban döşemesinin çerçevesinde dıştan içe doğru sıralı olarak, bir büyük bir küçük eşkenar dörtgenlerin içinde daire bezemesi yer almaktadır. Bu bezemeyi kuşak ve dalga bezemesi izler. Deniz dalgası olarak nitelendirilen bu bezeme antik dönemde mimari, seramik ve metal çalışmalarda dekor ve çerçeve olarak düşünülmüştür. Bu bezeme ilk olarak arkaik vazo resimlerinde kullanılıyor. Kompozisyonu çift kuşak ve iki sırayı birbirinden ayıran saç örgüsü (halat) veya giyoş olarak adlandırılan kuşak bezemesi takip eder. Bezemenin erken örneklerine Bergama ve Pompeii'de

rastlanılmıştır (şahin, 2004: 33). Kompozisyon çift sıra kuşakla çevrilmiş, arkasından figürlü zemini çevreleyen dalga bezemesine geçilmiştir. Bezeme figürlü alan içinde yer alan boyutları farklı, küçük tepelerle toplanmış perde izlenimi yaratılmış leke bezemelerle son bulur.

Çiz. 1: Hippokampos Mozađi; Pano.

Çiz. 2: Hippokampos Mozađi; Çevre Bordürü.

Foto. 1: Hippokampos Mozaiği; Genel Görüntü.

Mozaiğin merkezinde bulunan ve etrafı büyük bir çerçeve kuşağı ile sınırlandırılmış olan panonun ortasında mitolojik konuyu oluşturan dört değişik figür yer almıştır. İki hippokampos üzerinde farklı yaşlarda ve boyutlarda işlenmiş balık tutan eros figürleri betimlenmiştir. Elleriinde obje olarak olta ve olta uçlarında tuttıkları balıklar bulunmaktadır. Oltaların uçlarında sarı olan barbun, diğeri levrek, serbest duran ise lagos balığı (Akdeniz levreği) olmalıdır. Huni biçimli deniz kabuğu pano içinde dikkat çekmektedir.

Foto. 2-Çiz. 3: Hippokampos Mozaïği; Barbun.

Foto. 3-Çiz. 4: Hippokampos Mozaïği; Levrek.

Foto. 4: Hippokampos Mozaïği; Lagos.

Foto. 5-Çiz. 5 : Hippokampos Mozaïği; Deniz Kabuğu.

Çiz. 6: Hippokampos Mozaïği; Genel Görüntü.

Genç Eros: Saç düz taranmıştır. Saç yapısı dıştan iki sıra koyu mavi içte bir sıra sarı ve krem renginde kullanılan tessera lardandır. Alın ve yüz kısmın neredeyse tamamında krem rengi hakimdir. Kaş kahve, kirpikler ise mavi tondan seçilmiştir. Burun ve dudakta hem derinlik yaratmak hem de ışık gölge etkisini ortaya koymak amaçlı kahve ve mavi tessera lara yer verilmiştir.

Genç Erosun sırttan bacağa ve sol kolun arka çizgisinde sarımsı ve kiremit renginde tessera lara yer verilerek derinlik yaratılmak istenmiştir. Erosun gözleri karşıdaki hemcinsine yöneliktir. Erosun kanatları zarar görmüş ancak kalıntılardan krem-sarı ve mavi renkli tessera lardan dizildiği anlaşılıyor. Sol elinde iki parça renkten oluşan olta objesini tutmaktadır.

Hippokampos olarak adlandırdığımız denizati üzerindeki Genç Eros sağa dönük olup 2/3 oranı cepheden düşünülmüştür. Erosun vücut hatları şişkin ve yumuşak bir geçişle çizilmiş, ancak kollar ve bacaklar gövdeye göre biraz kaba ve büyüktür.

Denizatının ağzı açık, hiddetli başı, gergin yapısı, bükümlü ve canlı kuyruk yapısı, stil yönünden kaliteli usta üretimi olduğu izlenimini veriyor. Denizati üzerindeki tessera lar ağırlıklı olarak krem renginde olup ışık, gölge ve derinlik yaratarak yer yer sarımsı toprak rengi de kullanılmıştır. Denizatının bükümlü kuyruğu üç kollu olup, yukarı doğru bakmaktadır. Kuyruk kolları krem ve kiremit renklerden oluşur. Denizatının sol ön ayağı sağa göre hem kısa hem de özensiz yapılmıştır.

Foto. 6: Hippokampos Mozaïği; Genç Eros ve Ayrıntı.

Olgun Eros: Saç yapısı kiremit-sarı ve mavi renklerden arkada topuz oluşturmaktadır. Genç Erosa göre ışık olgusu yüz kısmında daha az kullanılıyor. Olgun Eros hem cinsine göz ucuyla nispet edercesine tuttuğu balığı gösteriyor sanki. İkisi de aynı işlevi yapıyor ancak yaptıkları işlemleri pek uyumlu değil. Olgun Erosun vücut yapısı krem renk ağırlıklı tessera larla kapatılmış, derinlik yaratmak amaçlı olarak da yer yer sarımsı renkler kullanılmıştır. Bu figürün kanatları krem-sarı ve mavi tessera lardan diziliyor. Sağ eliyle oltayı sol eliyle ise atın gemini çekmektedir. Denizatinın diğer örnekteki gibi ağzı açık, hiddetli başı, gergin yapısı ve bükümlü canlı kuyruk yapısı ile hemcinsine göre daha uzun gövdeli olarak betimlenmiştir. Bu figürde krem rengi ağırlıktadır. Yeleleri uçuşur halde kiremit ve mavi ton tessera larla örtülüdür. Kuyruk yapısı palmeti andıran üç kollu olarak şekillenmiş, sarı ve kiremit renginde ve vücuttan ayrı düşünülmüştür. Sola dönük olarak oturan Erosun sol ayak ve bacak yapısı vücuduna göre oldukça abartılı biçimdedir.

Foto. 7: Hippokampos Mozaïği; Olgun Eros ve Ayrıntı.

İnsitu Buluntular: Ele geçen pişmiş toprak malzemeler çatı kiremitleri ve birkaç kırık kandilden oluşmaktadır. Tanımlayabileceğimiz kandil parçası diskusu üzerinde, egzotik sahneler yer almıştır. MS. 2. ve 3. yüzyılda sarmallı mızrak veya kalp burunlu kandiller sevilerek üretilmiştir.

Foto. 8-Çiz. 7: Hippokampos Mozaïği; Kandil.

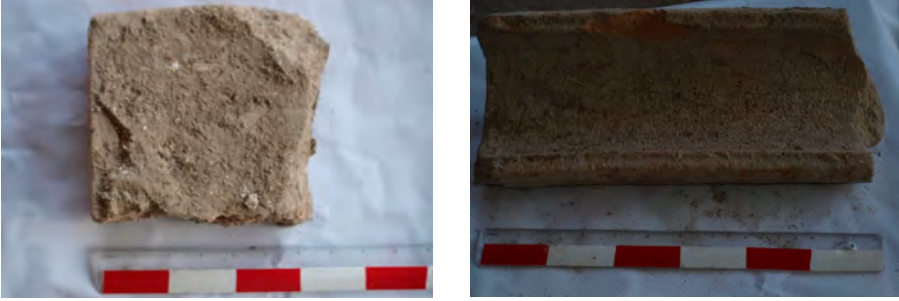

Foto. 9-10: Hippokampos Mozaigi; Çatı Kiremitleri.

Tasvirleri

MÖ. 7. ve 6. yüzyıl Grek sanatında deniz yaratıkları hakkındaki düşüncelerin olgunlaşmaya başladığı dönemdir. Erken örnekler mühürler üzerinde ele geçmiştir. Paris Louvre Müzesinde bulunan örnek bunlardan ilkidir (Boardman, 1970: 187). Diğer bir örnek ise günümüzde orijinalliği tartışılan ve MÖ. 6. yüzyıla ait olan altın broş Hippokampostur.

Hippokampos, kaplar üzerinde ise MÖ. 6.yüzyıldan itibaren görülür. Oxforddan bir örnekte lekytosta yaratık sırtına Poseidon binmiş olarak betimlenmiştir (Boardman, 1995: 148- Karaosmanoğlu, 2005: 40). Bu benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Copenhagtan terakotta kabartma üzerinde Hippokamposun üzerinde Nereidler yer alır (Temur, 2009: 77). Hippokampos, Poseidon, Nereidler ve Thetisin binek hayvanı olarak biliniyordu. Belki de Eroslu tasvir ilk defa görülüyor. Olayın denizde geçtiğini vurgulamak için zeminde dalga, balık ve olta bezemelerine yer verilmiştir. Vulciden metal stamposa ait bir kulp üzerinde bir başka örnekle karşılaşıyoruz (Temur, 2009: 77).

Sikkeler üzerinde ise MÖ. 5. yüzyıldan itibaren Syrakusa ve Torenthom sikkeleri yaratığın tasvirinin sıkça görüldüğü yerlerdir. Yüzük taşlarına Reggiadan bir örnek verebiliriz (Temur, 2009: 77). MÖ. 4. yüzyıl sonlarına tarihlenen Londra'dan terakotta bir figüründe ise üzerinde Thetisi taşıyor. Geç dönemde British Müzesinde MÖ. 3. yüzyıla tarihlenen bronz bir kemer parçası üzerinde görülür (Temur, 2009: 78). MS. 6. yüzyıla kadar kullanılan Efes yamaç evlerin B evi peristlinde Poseidon Amphitriteyi Hippokamposla kaçırılması anlatılmıştır. Hippokamposun MS. 1. ve 2. yüzyılda villa, gymnasium, hamamlar ve kilise taban mozaiklerinin

vazgeçilmezidir. Örneğin Ostiadaki iki örnekte güzel bir anlatımı bulunmaktadır (Temur, 2009: 78).

Değerlendirme

Kıyı boyunca Kilikia ve iç bölgelerde mozaik merkezleri olabilecek yerler Uzunca Burç (Silifke), Korykos (Kızkalesi), Ayas (Yumurtalık), Mersin, Tarsus, Adana, Misis (Mopsuestia), Karataş (Margasus), İskenderun (Aleksandretta), Narlıkuyu'dan (Porto Calamie) ibarettir. Bu kentlerin çok azında kapsamlı kazılar gerçekleştirilmiştir. Benzer örneklerimiz çoğu Kilikia dışına aittir.

Yumurtalık'taki Hippokampos mozağine geçmeden önce Yumurtalık-Devrişiy Mahallesi'nin başlangıcından ilk virajda 1969 yılında yol üstünde kısmen zarar görmüş mozaikte, Palestra içinde güreşçiler, hakem ve yağcı resmedilmiştir (Budde, 1972: 124). Bu mozaik kazılmak üzere üstü kapatılmış belediye sahil yürüme yolu bandını genişletme sırasında bu mozağe rastlanmış ancak daha sonra rivayete göre bu mozaik çuvallarla kaçırılmıştır. Teknik, stil ve kompozisyon bakımından hippokampos örneği ile benzerlik gösterir. Zaman dilimi olarak MS 235-325'lere tarihlenmektedir. Tarihleme sırasında Roma'daki Lateronda Caracalla Thermleri atletleri göz önünde bulundurulmuştur (Budde, 1972: 67).

Tarihlemedeki kriterimiz, son yıllarda Zeugma'da (Önal- Bulgan-Güllüce, 2006) Halepli Bahçedeki Edessa Kentinde (Karabulut-Önal-Dervişoğlu, 2012), kayıp kent Germanikeia Maraş'ta ve diğer Kilikia Kentlerinde ortaya çıkarılan mozaikler ışığında ve kazı alanı içinde institu buluntular olan pişmiş toprak kandil ve çatı levhalarından oluşan malzemelerin tipolojisi değerlendirilerek gerçekleştirilmiştir. Bu karşılaştırmalara ek olarak Orta Karadeniz Bölgesinde, Amisos Kentinde ortaya çıkarılmış Nereidler mozağı adı ile anılan grup içinde yer alan Hippokampos üzerinde Çıplak Nereid örneği aşırı tahrip edilmiş olmasına karşın çerçevedeki geometrik bezemeler birebir benzerlik içerisindedir, ve MS. 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir.

Dionysos Villası olarak adlandırılan ve MS. erken 2. yüzyıla tarihlenen taban mozağında çift Hippokampos üzerinde Poseidon tasvir edilmiştir (Sweetman, 2003: 527). İkonografik olarak Tralleis Hamamından Deniz Thisasos'u tasvirli kabartmalarda konu edilen ve üzerinde Nereid

taşıyan, Hippokampos, Tralleis Gymnasiumun caldariumunu süsleyen panolarla şekil benzerliği bulunmaktadır. Gymnasium kazılarında ele geçen mermer duvar kaplamalarındaki levha üzerinde Hippokampos nereidle görülmektedir (Dinç, 2012: 202).

Tunus Bardo Müzesinde sergilenen deniz yaratıkları üzerinde Nereidler ve Kanatlı isimli mozağinin Hippokampos üzerindeki Nereidler, sanat harikası olarak bizim örneğimizden daha kalitelidir. MS. 4. yüzyıla tarihlenen mozaik tipolojik olarak Hippokampos ile benzerlik gösterir.

Tarsus'ta bulunan Ganymed mozağı üzerindeki erosların vücut yapılarını karşılaştırmak mümkündür (Budde, 1972: 124). Bu mozaik stil ve kompozisyon bakımından MS. 3. yüzyıl ortalarına tarihlenmektedir.

Yine MS. 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen Tarsus'taki Dionyzos ve Ariadne'ye ait olan mozağın el ve vücut yapıların şişmanlığı Yumurtalık Erosları ile benzerdir (Budde, 1972: 125).

Her ne kadar MS. 4. yüzyıla tarihlenen örneklerin sanat değeri kaliteli olsa da yöresel ustaların eserleri erken dönemde bu kaliteyi yansıtmayabiliyor.

Kazı sırasında tarihlememize kaynaklık edebilecek diğer bir konu ise ele geçen kalın kül tabakasıdır. Bu tabakayı MS. 260'larda Sasani Kralı I. Şapur'un saldırılarına bağlamak olasıdır. Mozaikler, bu saldırılardan sonra yapılmış olmalı ki mozaikler tahribata uğramamış (Topdal, 2007: 30).

Sonuçta buluntularla birlikte değerlendirme kapsamına aldığımız Yumurtalık Mozağinin tarihi, karşılaştırmalar sonucunda, MS. 3 yüzyılın ilk yarısına ait olmalıdır.

Kaynakça

- Black, J.- Green, A. -Gods (2003). Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia.
- Boardman, J. (1970). Greek Gems and Finger Rings: Early Bronze Age to Late Classical.
- Boardman, J.(1995). Athenian Black Figure Vases .
- Budde, L. (1972). Budde, Antike Mosaike ın Kılıkien Band II, Germany.
- Dinç, M.(2012). Tralleis Hamamı'nda Deniz Thiasos'u Tasvirli Kabartmalar, Olba, XX.
- Homeros (1993). Homeros İlyada,(Çev: A. Erhat-A. Kadir).

- Jones, A.H.M. (1937). Jones, The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford.
- Karabulut, H.-Önal, M. – Dervişoğlu, N. (2012). Haleplibahçe Mozaikleri Şanlıurfa/Edessa
- Karaosmanoğlu, M. (2005). Mitoloji ve Ege'nin Tanrıları, Erzurum, 2005.
- Kızıl, A.-Özyurt, H.(2009). Milas Ahmet Çavuş Mahallesinden Çıkan Mozaikler, Journal Of Mosaic Research Volume 3, s.15-30.
- Magie, D.(1950). Roman Rule in Asia Minor to End of Third after Christ I-II Princeton.
- Önal, M.-Bulgan,F. -Güllüce,H. (2006). Belkıs-Zeugma Mozaikleri, İstanbul.
- Sayar, M.H. (1999). “Antik Kilikia’da Şehirleşme” XII. Türk Tarih Kongresi I. Ankara, 1999.
- Sweetman, R.(2003). The Mosaics of The Knossos Valley, BSA, 517-547.
- Şahin, D.(2004). Amisos Mozaığı, Ankara.
- Temur, A.(2009). Grek Sanatında Karışık Yaratıklar, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Yayımlanmamış) Doktora Tezi, Erzurum.
- Topdal, E.(2007). Kilikia Eyaleti Kentler ve Roma Yönetimi, *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Umar, B.(2000). Kilikia –Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi, İstanbul.